

ЕДИН ЕПИГРАФСКИ ПАМЕТНИК НА ОСМАНОТУРСКИ ОТ ЕКСПОЗИЦИЯТА НА ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ – ПОМОРИЕ

ДИМИТЪР НИЦОВ

One epigraphic monument on Ottoman Turkish language of the exhibition Historical Museum - Pomorie

Dimitar Nitsov

Some of the most interesting exhibits connected to the Ottoman era preserved in the Historical Museum – Pomorie, are Ottoman epigraphic monuments. One of them throws additional light on Muslim educational work in the Bulgarian lands in the XIX century. It is likely that the monument is not connected with Anchialos (Pomorie), but can be attributed to the Ottoman educational work in Burgas.

В Исторически музей-Поморие се съхраняват няколко епиграфски паметника от османската епоха, изписани с арабска писменост. Една от плочите, съдържаща текст на османотурски език, която е най-добре съхранена и разрушителната сила на времето почти не е оставила следи по нея, прикова нашето внимание и изследователски интерес.

Епиграфските паметници от османската епоха са обект на интерес от страна на историците занимаващи се с историята на българските земи в периода XV-XIX век и най-вече на турколозите-османисти. Такъв изтъкнат учен, посветил дълги години от своята кариера на изучаването на епиграфските паметници изписани на арабско писмо, е Катерина Венедикова. В своите изследвания тя изтъква значението им на достоверни и важни извори за историята на мюсюлманската култура и традиции по нашите земи.¹ Османските надписи засягат част от научните изследвания и на друг виден български учен – Ибрахим Татарлъ.²

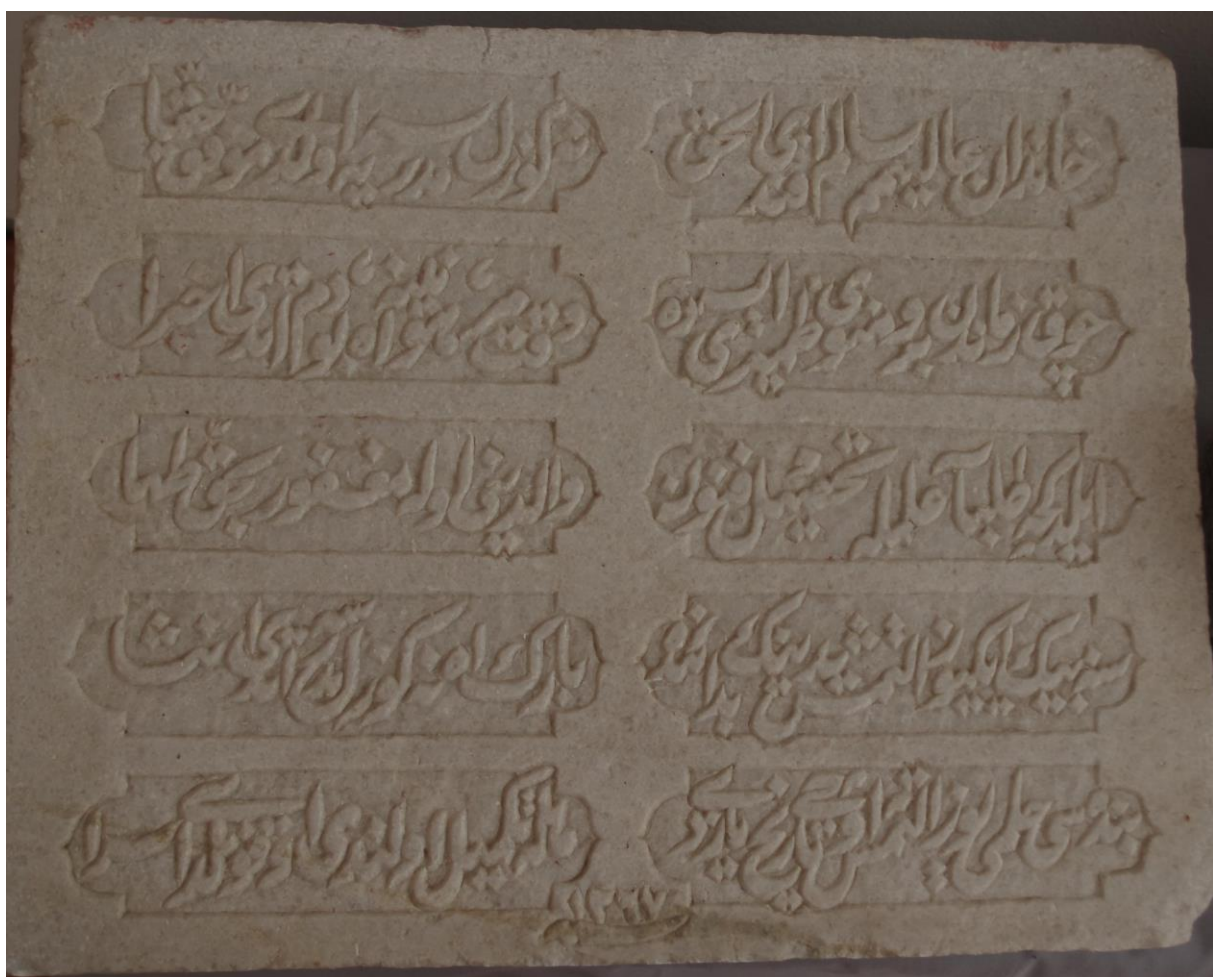
Епиграфският паметник, който е тема на настоящото съобщение, представлява правоъгълна мраморна плоча с релефен текст на арабско писмо. Плочата е с размери 40 x 50 см. В инвентарната книга на Исторически музей-Поморие експонатът е записан

¹ Венедикова, К. За личното в епиграфските паметници от османско време и за тяхното значение като исторически извор. – В: Личните документи като исторически извор. София, 1987, с. 177-198; *същата*, Епиграфски паметници на арабско писмо като извор за историята на мюсюлманската култура. – В: История на мюсюлманската култура по българските земи. Изследвания. Съст. и отг. Ред. Росица Градева. (= МЦПМКВ, Съдбата на мюсюлманските общности на Балканите, VII). С., 2001, с. 539-546.

² Татарлъ, Ибр. Турски култови сгради и надписи в България. I – Годишник на СУ – ФЗФ. 1966.

под № 183. Описателният текст е твърде лаконичен и не съвсем точен. Като дарител е посочен Димитър Стефанов, жител на гр. Поморие. В инвентарната книга няма вписан превод на текста от епиграфския паметник. Не е записано къде е намерена плочата и дали тя произхожда от Анхиало (дн. Поморие).

Наскоро текстът бе преведен от специалист-османист и се оказа, че съдържа ценна информация, която по всяка вероятност би могла да попълни някои празнини от историята на османското образователно дело по българските земи през XIX в.

*Превод на текста:*³

Колко хубаво медресе стана от къщата на Селим ефенди отсреща, истински успех!

Отдавна имаше намерение да се ремонтира, но [чак] ето този момент [се оказа] точното време.

³ Преводът на текста, изписан върху плочата, е дело на ориенталиста Стоян Шиваров, на когото сърдечно благодаря за оказаната помощ и съдействие.

Да стане за учениците да придобиват знания и вяра.

Ах, колко хубаво изтънчено медресе се вдигна в началото на 1267 година [в края на 1850 г.].

Сам Твоят раб изписа датата 163 [sic!]. Най-сетне беше завършено и прочетено.

1267 година [1850-1851 г.]

Очевидно става въпрос за строителен надпис, отбелязващ построяването на медресе (мюсюлманско богословско училище за подготовка на улемски кадри⁴). Всъщност къщата на Селим ефенди (след като е назван „ефенди“ вероятно е някой влиятелен и образован човек) е преустроена за медресе. Това се случва, както гласи надписът, в периода 1850-1851 г. Остава неясно какво се има предвид под „датата 163“, която изумява и преводача Шиваров.

Малко вероятно е епиграфският паметник да е от Ахиолу (тур. наименование на Анхиало) и това мое твърдение ще подкрепя с приведените по-долу факти. Въпреки че през по-голямата част от османското владичество градът е център на каза, мюсюлманското население в него никога не е било многобройно, като съотношението между християни и мюсюлмани е винаги в полза на християните.⁵ През XIX в. християнският елемент се засилва още повече, а мюсюлманският намалява значително.⁶ Французинът Сейже красноречиво описва през 1829 г. етническата картина в Анхиало: „Градът Анкиол сега има 5-6000 жители, повечето гърци и българи. Броят на турците, които имат там само една малка джамия, е незначителен. Никакъв строеж освен дома на пашата, където живее ген. Рот, не заслужава да се спомене.“⁷ В началото на 50-те години на XIX в. Анхиало преживява своя залез за сметка на все по-бързо издигащия се Бургас⁸, който има и повече османски жители.⁹

Традиционно медресета се строят в центрове със значително мюсюлманско население като: София, Самоков, Неврокоп, Видин и т. н.¹⁰ В по-малките селища османското училищно дело се крепи от мектебите - началните мюсюлмански училища (има сведения, че през периода 1566-1569 г. в Анхиало съществува мектеб, построен от Мевляна Бедреддин, кадия на Ахиолу¹¹). В средата на XIX в. за Анхиало не може да се

⁴ За мюсюлманските у-ща по българските земи през епохата на османското владичество вж. по-подробно Събев, О. Османските училища в българските земи XV-XVIII век. С., 2001.

⁵ Грозданова, Е. Османско господство. – В: История на Поморие, ч. I – Анхиало от Древността до Освобождението. П, 2000, с. 86-87, с. 90

⁶ Тонев, В. Преход към Нова епоха. – В: История на Поморие, ч. I – Анхиало от Древността до Освобождението. П, 2000, с.147-150.

⁷ Пак там, с. 148; Демографската картина на Анхиало през Възраждането подробно е коментирана и от Щ. Щерионов в книгата му „Гърците по българските земи XVIII-XIX век (до 1878г.)“ Велико Търново, 2008, в която също се подчертава голямото мнозинство на християнското население в града.

⁸ Пак там, с. 136.

⁹ Райчевски, Ст. Развитие на Бургас от 1830 г. до Освобождението. – В: История на Бургас, Б., 2011, с. 112-113.

¹⁰ Събев, О. Цит. съч, с. 65.

¹¹ Пак там, с.231.

каже, че е мюсюлмански център. Няма и никакви документални свидетелства за медресе в града.

Най-близките до Анхиало големи селища, със значително османско население и мюсюлмански у-ща, са Бургас и Айтос. Айтоските религиозни училища са доста по-ранни от това, за което се говори в нашия епиграфски паметник.¹² Няма сигурни данни кога е построено бургаското медресе.¹³ В книгата „История на Бургас“ е посочено, че медресето е построено през XIX в.¹⁴, но това е твърде обща информация. В същата книга се споменава на друго място, че през 1853 г. то вече съществува.¹⁵

Има вероятност епиграфският паметник, намиращ се в Исторически музей-Поморие, да се отнася именно до медресето в Бургас. Това предположение може да бъде потвърдено или отхвърлено само ако бъдат издирени достатъчно свидетелства, които могат да хвърлят повече светлина върху произхода на мраморната плоча и историята на бургаското религиозно училище от XIX в.

---

¹² Пак там, с.228, 231, 243, 254.

¹³ Пак там, с. 268.

¹⁴ Райчевски, Ст. Развитие на Бургас от 1830 г. до Освобождението. – В:История на Бургас, Б., 2011, с. 112.

¹⁵ Иванов, М. Картини от стария Бургас. – В:История на Бургас, Б., 2011, с. 164.